

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

Az artistaegyesület története (5. befejező rész)*

Még ez év [1909] december 4-én megejtették az új választást, amikor is a visszavonhatatlanul megváló Rott Sándor helyébe dr. Haas István ügyvédet, korábban az egyesület titkárát, majd jogtanácsosát választották meg. A jeles író, az artistaélet nagyszerű ismerője másnemű elfoglaltsága miatt csak rövid ideig ült az elnöki székben, de az ő pár hónapos dirigálása mérföldes csizmákkal vitte előre az artistaügyet. Régi vágya teljesült a magyar artistavilágnak 1910. március 25-én, amikor is örömmámorban úszva, egyhangú felkiáltással ismét Waldmann Imre igazgatót választották meg, hivatkozva régebbi ígéretére, hogy ha viszonyai engedik, ismét visszatér kedves artistái körébe. Négy és fél éven keresztül, tehát az egyesület életében páratlan hosszú ideig volt Waldmann Imre ismét atyja, tanácsadója, jótévője a magyar artistáknak! Ez a négy és fél év az artisták történelmének legragyogóbb fejezetei közé tartozik. Igazgatói teendőire való hivatkozással és megrongált egészségi állapotára hivatkozva lemondott 1914. évi december hó 24-én, akkor, amikor már a véres világháború csontkezelével az artisták torkát is szorongatta! Bizonytalanság, félelem és elkeseredés nyomta mindnyájunk lelkét és a kenyértelenség réme, mert tájékozatlanul álltunk az akkor még ragyogó éjszakában, melynek fénye napról-napra kevesebb lett, mert a háborús rém mindjobban úrrá lett a gazdasági életen. Mi, artisták remegtünk legjobban, mert tudtuk, hogy a mi portékánk, a mulattatás nem életszükséglet, azóta is tapasztaltuk, hogy a társadalom, az ország, sőt a világ betegségét mi érezzük meg először. Ha van valami a levegőben, rögtön rajtunk nyomorítanak egyet; világitási rendelet, záróramegrövidítés, előadás betiltás, engedélymegvonás szomorú ismerőseink. Ezen a közgyűlésen egyhangúlag elnök lett ismét Aalbach Jaques, a kitűnő artista, a nagy intelligenciájú, világlátott művész, előbb titkár és választmányi tag. Ugyanekkor választották alelnökké Gerő Jenőt (művészi nevén Szőke Szakált), aki már akkor jónevű író és humorista volt és Szabó Sándort, a Kis Komédia jelenlegi titkárát. Aalbach elnök egyéves működése alatt nagyon sokat produkált; a vele harmonikusan együttműködő vezetőséggel együtt önzetlenül törekedett a mindjobban fenyegető háborús nyomort enyhíteni. Keserves sors szakadt ekkor a magyar artistákra, mert a nagyok, a beérkezettek még mindig elég emberségesen megtudták élni a békében szerzett anyagi és erkölcsi tőkéjükből. A nagy mulatók, úgymint a „Fővárosi orfeum”, a „Royal orfeum” (a háború első heteiben már „Nemzeti” orfeumra változtatta nevét) a Wertheimer-féle Kristálypalota, a Wabitsch Lujza tulajdonát képező Télkert (Jardin d’Hiver) teljes üzemmel működött, mert a hatóságok – nagyon helyesen – nem akarták egészen megbénítani az éjjeli életet, nehogy az amúgy is ideges lakosság még jobban elkeseredjék. Sőt váratlanul szerephez jutott a pesti éjszaka. Hivatása lett feledtetni – legalább ideig-óráig – a szomorú jelent és egy kis békeállapotot varázsolni a harctérről meg-megtérők lelkébe. A pesti művészeknek nem volt azért aranyélete, - behozták a direktorok a „háborús gázsí” intézményét, amely abból állott, hogy – hivatkozással a helyzet sikerektől vagy csapásoktól függő üzletmenet bizonytalanságára – leredukálták az 1914-ben fizetett békegázsikat felére, harmadára. – Súlyos anyagi gondot okozott ez a tagoknak, mert annak dacára, hogy 1916-ig pénzünknek békebeli értéke volt, s nagyobbmértvű drágaság még nem igen mutatkozott, de az árak még sem álltak arányban az erősen leszorított fizetésekkel. Az igazgatóknak ez a rideg eljárása nem volt teljesen megokolatlan; ők se tudták, mit hoz a közel jövő, lesz e látogatottság, hisz a háború első hónapjaiban pár hétre be is kellett csukniok a mulatókat az érdeklődés teljes hiánya miatt. A nagy orfeumok eleinte nem tudtak műsort összeállítani; a külföldi attrakciók lassankint teljesen elmaradtak s ez a jelenség egy bizonytalan anyagi eredménnyel kecsegtető új stylus, új irány felé terelte az igazgatókat. A fővárosi artisták túlnyomó része katonai szolgálatot teljesített, nem volt a helyzetük irigylendő azoknak az artistáknak, akik a késő éjszakai órákban még járták a táncot s reggel öt órakor már pontosan meg kellett jelenniök a kaszárnyában. Színdarabokkal, hazafias jelenetekkel kezdik pótolni az attrakciót, amelyek erkölcsileg is, üzletileg is fényesen beváltak, de az együttesekből majdnem minden héten kiesett egy-egy szereplő, akit váratlanul beosztottak a menetszázadba. Szóval sok nehézség volt,

de a vidékre szorult artisták helyzete – a kis artistáké – egyenesen kétségbeejtő volt. Vagy két évig teljesen stagnált minden; nem akadt vállalkozó, se magánember, se vendéglős, aki ilyen bizonytalan fába merte volna vágni a fejszéjét. S ez tartott körülbelül 1916 végéig, amíg ki nem alakult bizonyos háborús rend, amíg ki nem ismerték a szörnyű világháború technikáját. Ekkor már alkalmazkodóbbak lettek artistáink, felkeresték a vidéki katonai gócpontokat, sőt később teljes szervezettséggel katonai felügyelet és istápolás mellett a harcterekre is ellátogattak, ahol nagy lelkesedéssel, anyagi és erkölcsi támogatással vették körül őket katonáink. De addig, amíg mindez kialakult, – mennyi szenvedés, könny és éhség jelezte artistáink kálvária útját! A vezetőség élén az 1915 december 24-én újra elnökké választott Rott Sándor minden emberileg lehetővé elkövetett a bajok enyhítésére. Ez az improduktív, gyümölcstelen élet végigkísérte artistáinkat úgyszólván az egész háborún keresztül, de a háború látszólagos, fizikai befejezése se hozott javulást. Sőt! Meg nem álmódott, el nem képzelhető megpróbáltatások vártak az egyesületre, mely pedig nemcsak az előbb vázolt frontmögötti szenvedéstől, de a véráldozatból is alaposan kivette a részét! Az őszirózsás forradalom ideg- és agybontó hullámai az egyesületet is elborították; soha olyan viharos közgyűlés nem volt, mint az 1918 december hó 24-iki, amikor is a Pavillon Mascotteban gyűltek össze a történetesen Budapesten tartózkodó tagok. Heves jelenetek játszódtak le, reprodukálhatatlan, csúnya epizódok láncolata volt ez a gyűlés, hasonlatos a bábeli zűrzavarhoz, amikor az Isten megzavarta az emberek eszét és nyelvét, úgy, hogy nem értették meg egymást. A tekintélyek tiszteletének egyszeriben vége lett; az elvakult és demagógoktól narkotizált tömeg zúgva, bögve törte át az emberiességnek, a józan polgári erkölcsnek gátját és el akarta nyelni a világot. Maguk se tudták, mit akarnak: jog, kenyér, érvényesülés, kényelmes élet, bosszúállás – ilyen szavak röpködtek a levegőben! Összefüggéstelen kaosz volt ez: értelmetlen és kivihetetlen tervek, vágyak döntögették az artistaság fáját, mely már hajladozott, roskadozott a fékevesztett szenvedély pörölycsapásai alatt. Nem tudták, mit csinálnak! Önmagukat gyalázták, a saját kebelükből önmaguk által egyhangú lelkesedéssel választott vezetőséget keresztülgázolták! Örök dicsősége a megalkuvást nem ismerő, hazafias vezetőknek, hogy a becsület és morál ellen indított offenzíva csütörtököt mondott. Egyidőre szélcsend állott be, de ez csak a közelgő vihar előjele volt, amely 1919 március 21-én végigsöpört az egész országon és minden társadalmi osztályon egyaránt.

Az 1918-19-iki eseményekkel kapcsolatban nem feledkezhetünk meg Vágó Gézárról, az egyesület akkori alelnökéről, aki nemcsak vaskézzel igyekezett a felbomlott sorokban rendet tartani s a talajtvesztett emberekbe lelket önteni, de nagy körültekintéssel és gyakran diplomatikus furfanggal javítgatta az artisták gazdasági helyzetét is. Ruhát, kalapot, cipőt, élelmiszert utaltatott ki a lerongyolt artistáknak és örködött a régi, polgári jólét maradványainak a megmentésén. A Kommün után, részint elfáradva, részint a méltatlan támadások folytán kiábrándulva, távozott az egyesület éléről. A költő szavai szerint „megfogyva bár, de törve nem” kikerültünk ebből a mocsárból és most mégegyszer meg kell hajtánunk a zászlót nagy halottunk, Gyárfás Dezső emléke előtt, aki karöltve az akkori nagyszerű vezetőséggel, élükön Sándor Józseffel, Szabolcs Ernővel és Roland Róberttel, mindent elkövetett, hogy ebből a világégésből átmentse értékeinket, erkölcsi tőkénket egy szebb, jobb, nyugalmasabb jövő számára. Nyugalmuk, testi épségük és szabadságuk kockáztatásával harcoltak a mindent elsöpréssel fenyegető terror ellen s artistáink nagy tömege megérezte a világtörténelmi pillanatot. Egy ember gyanánt álltak melléjük s ahol ilyen erő, ilyen hazafiság volt, ott a pokol kapui sem tudtak diadalmaskodni. Az artisták szakszervezetbe kényszerítése, a kierőszakolt propaganda-társulatok, a vörös hadseregbe való formai belépés, semmi nyomot nem hagytak a magyar artista egyesület lelkületén. E kényszerű megalkuvás leple mögött izzó, magyar szív dobogott, mely az első, alkalmas pillanatban túlharsogta a megrészegült tömeg állati ordítását s a kommün bukása után nem telt el 24 óra sem és levették a rájuk erőszakolt torzmaszkot és ismét itt állott az egyesület szilárdan, erősen, mint a kőszikla, – érintetlenül, mint a frissen esett hó! A rekonstruálás munkája megkezdődött 1919 augusztus hó 1-én s ma már Isten segítségével ott tartunk, hogy bátran elmondhatjuk: soha ennyi remény nem duzzasztotta kebleinket, soha ilyen

erősek még nem voltunk!

Az 1921. évi január hóban megtartott közgyűlésen Szabolcs Ernő lett az elnökünk. A magam részéről zárszó gyanánt csak ezt mondom a kollégáknak: ne hallgassatok a még mindig leselkedő ármány szavára, mert az ördög szava az; mérlegeljétek józan fővel a helyzetet és az elért eredményeket! Ne legyetek semmivel sem jobbak, igazabbak a vezetőitekhez, mint amilyen jók és igazak ők hozzátok! Legyetek becsületesek, méltók elődeitekhez és dolgozzatok! Ez talán sablonosan hangzik, de mégis a legnagyobb életbölcesség! S ha e tanács szerint éltek, sohasem remélt gyönyörű perspektíva nyílik magatok és gyermekeitek számára a Magyarországi Artista Egyesület révén!

*Békásy Jenő és Seidl Albert (szerk.) *Jubileumi Album 1897-1922* Kiadja a Magyarországi Artista Egyesület 25 éves fennállásának emlékére (18-22. o.)

megjelenik minden negyedévben